

рушења стубова на жичари којом се допремала руда. Тога дана отпочела је оружана борба рудара Трепче, која ће се све више распламтавати. На Копаонику се окупило више група рудара, шумских радника и омладине, од којих је током августа 1941. формиран Копаонички партизански одред. Аутор детаљно описује борбе и акције Одрета на подручју Копаоника и у Ибарској долини, нарастање Одрета, ослобођење студеничког среза и Рашке, борбе јединица Одрета, посебно Рударске чете, са Њемцима и четницима око Краљева, Ужица и у Санџаку — све до ступања Рударске чете у Прву пролетерску бригаду.

Трећи дио књиге, „Под пролетерском заставом од Рудог до слободе“ (441—672 стр.), доноси сјећања преживјелих бораца Рударске чете. У њима је приказан борбени пут чете од ступања у Прву пролетерску бригаду до ослобођења Београда. Приликом ступања у бригаду Рударска чета имала је 60 бораца, од којих ће половина погинути у току рата. Преживјели борци Рударске чете дали су у овој књизи приказ многих борби и акција у којима је чета учествовала, описали многе догађаје, згоде и незгоде из живота и рада

чете, и дали топла сјећања на своје пале другове.

У четвртој дијелу књиге, „Рударска чета је отишла — борба се наставља“, дати су прилози Али Шукрије, Фадила Хоџе и Павла Јовићевића, у којима је приказана активност КПЈ на Косову у руковођењу оружаном борбом, борба Партије за учвршћење братства и јединства народа Косова, као и борба народа Косовске Митровице и рудара Трепче против окупатора у периоду од 1942. до 1944. године.

У посљедњем дијелу књиге, под насловом „Рударска живи“, дати су литерални прилози о Рударској чети, подаци о народним херојима — радницима Трепче, сјећања на чету, начин на који рудари Трепче данас његују успомене и настављају традиције Рударске чете, као и подаци о развоју Комбината Трепче у социјалистичкој Југославији.

Ова књига представља значајан допринос упознавању историје радничког покрета и народноослободилачке борбе. Уз то, радници Трепче су овом књигом испунили дуг према рударима и другим борцима палим у борби за слободу.

С. Станишић

Гордана Томовић: „МОРФОЛОГИЈА ЋИРИЛИЧНИХ НАТПИСА НА БАЛКАНУ“

Београд 1974. године

Књига Гордане Томовић „Морфологија ћириличних натписа на Балкану“ је магистарски рад одбрањен на Филозофском факултету у Београду у јуну 1972. године. Студија се састоји из два дијела: морфологија ћириличких натписа (стр. 9—28) и каталога натписа (стр. 31—121). На крају књиге налазе се хронолошке табле и крета са убицираним налазима датираних ћириличних натписа на Балкану.

Рад обухвата датиране ћириличке натписе на камену и од опеке, од првих ћириличких епиграфских споменика до краја XV

века са територије Србије, Црне Горе, Босне и Херцеговине, и Далмације, а има неколико натписа из Бугарске и по један из Албаније и Грчке.

У стилском погледу ћириличке натписе на камену и од опеке аутор дели у три групе: прву групу чине калиграфски натписи; другу групу чине натписи који су изведени читко, уједначеним словима, али без изразите естетске вредности; у трећу групу спадају они натписи који су изведени непажљиво, невешто, чак и примитивно. Све три ове етапе присутне су на било којем ступњу у развоју епиграфског писма.

Целу средњовековну културу Балкана прожимали су страни утицаји, па свакако нису остали по страни ни клесари ни техника клесања. Присутан је утицај Антикe чије су поједине формуле остале да трају кроз цели средњи век, истиче аутор, а не треба изостављати ни утицаје Византије и Запада.

Најзначајнији део ове књиге је морфолошка анализа натписа. У епиграфском писму су се веома дуго одржали исти типови слова. У начину спајања и обликовања слова уочава се велика слобода, веома исцрпно и прегледно аутор доноси развој словних облика у натписима. Израдила је хронолошке табле слова из сакупљених датираних натписа, што открива типологију слова и хронолошке оквире одређених облика. Према морфолошкој анализи слова у развоју ћириличке епиграфике аутор уочава три периода. Први обухвата најстарије натписе од краја X до средине XIII века који су распрострањени по разним пределима Балкана. Период од XIII до друге половине XIV века може се сматрати периодом цветања ћириличке епиграфике и подударе се са политичким привредним успоном феудалних држава на Балкану у првом реду Србије. Велики број натписа из овог периода везује се за територију српске средњовековне државе. Средином XIV века чит је утицај брзописног писма из рукописа који разибија прегледност текста. Ови елементи најбројнији су у натписима са територије Босне и Херцеговине, а присутни су у XV веку у српским и бугарским натписима.

У другом делу књиге аутор доноси каталог натписа којих укупно има 125. Уз сваки натпис налази се снимак (фотографија), текст, димензије натписа, краћак опис, место налаза и хронологија.

Аутор доноси неколико веома значајних натписа са територије Црне Горе: ктиторски натпис кнеза Мирослава, који је настао у периоду између 1170. и 1190. године, јер се од 1170. Мирослав јавља као управник у Хуму до 1190. Натпис је уклесан у лунети цркве Св. Петра у Бијелом Пољу, који је задуж-

бина кнеза Мирослава. Затим доноси два морачка натписа настала око 1252. године, а налазе се на надвратнику спољњег портала у цркви манастира Мораче. Натпис који је пронађен над улазом цркве Св. Петра у селу Богданшићима у Боки Которској је ктиторски натпис зетског епископа Неофита настао 1269. године. Када су вршена ископавња цркве Св. Петра у Бијелом Пољу 1957. пронађена је у наосу надгробна плоча са натписом јеромонаха Симона, настао 22. јуна 1346. Надгробни натпис Јоакима Ђураша трећег витеза настао је после 1362, а налази се на сивој граничној плочи која се 1893. г. налазила у цркви Св. Михајла. Данас се плоча налази у привременом латидаријуму на Превлаци. На надвратнику порталa цркве Св. Богородице на острву Брезовици (Горици) на Скадарском језеру пронађен је ктиторски натпис госпође Јелене Страцимировић, настао 1440. г.

Обрађена су још три натписа из породице Црнојевића: надгробни натпис Љеша Црнојевића настао после 1435. г., јер се Љеш помиње у времену од 1403. до 1435. или 1436. надгробни натпис госпође Маре Црнојевић настао после 1464. или 1465. а налази се на гробној плочи цркве Св. Богородице на Кому; ктиторски натпис Ивана Црнојевића настао 1484, који је био урезан у надвратник првобитне цркве цетињског манастира, који је задужбини Ивана Црнојевића (данас је узидан изнад улаза у нову цркву манастира на Цетињу).

Допринос ове студије биће значајан за развој археологије и историје, јер натписи представљају значајне историјске изворе. Утврдивши морфологију појединих слова и њихову еволуцију, аутор даје критерије за датирање натписа који немају хронолошких података.

Марица Маловић